

Investigating the factors of marital conflicts in a spousal relationship from the perspective of the Holy Quran

Marzieh Zargari

Ph.D student counseling , Islamic Azad University, Tehran, Iran.

marziezargari@yahoo.com

 0009-0002-7461-8383

Hadi Bahrami Ehsan

Associate Professor, Department of Health psychology, Tehran University, Tehran, Iran (Corresponding author).

hbahrami@ut.ac.ir

 0009-0003-7974-7165

Hamidreza Rezazade

professor assistant psychology faculty,education Department,Islamic Azad university - Central Branch, Tehran, Iran.

Rezazade1390@gmail.com

 0000-0002-4405-2203

Mahshid Izadi

professor assistant psychology faculty,education Department,Islamic Azad university - Central Branch, Tehran, Iran.

dr.izadi.mahshid1452@gmail.com

 0000-0001-8647-9435

Fatemeh fayyaz

Department of psychology, women research center, Alzahra university, Tehran, Iran.

f.fayyaz@alzahra.ac.ir

 0000-0025-0000-2081

Abstract

This study, adopting a Qur'anic approach, investigates the factors influencing marital conflicts within spousal relationships. Its primary aim is to present a theoretical framework based on the Holy Qur'an for identifying and analyzing the roots of marital discord, thereby contributing to family stability and supporting population policies. Using an analytical-reflective method and contemplative interpretation of Qur'anic verses, the research identifies and categorizes key factors contributing to marital conflict. Following a conceptual definition of conflict, eight major categories of factors are extracted and their interrelations mapped.

Findings indicate that deficiencies in fulfilling gender roles and ensuring mutual rights between spouses—fundamental elements for establishing healthy relationships—create structural weaknesses in marital dynamics and lead to serious conflicts across various aspects of shared life. Additionally, negative personality traits and harmful beliefs (as foundational tension-amplifying factors), skill deficits (as behavioral factors), dysfunctional social relations, financial issues, and sexual disorders (as contextual factors) play significant roles in the emergence and persistence of marital discord.

The proposed Qur'anic framework begins with the formation of gender identity and, through the clarification of male and female roles in interpersonal relations, seeks to trace and prevent marital conflicts. A deep understanding of these factors and the Qur'anic strategies associated with them provides policymakers in the fields of family and population with powerful tools for designing effective interventions, premarital and marital educational programs, and ultimately enhancing family resilience, reducing divorce rates, and improving family and population health indicators.

Keywords: Pathology, Marital Relations, Holy Quran, Marital Conflicts.

Extended abstract

Purpose

The family, as the cornerstone of the social system, plays an unparalleled role in cultural stability and civilizational prosperity. However, the rising rates of marital conflict and divorce in recent decades have emerged as critical challenges for social and family policy-makers. The primary problem addressed in this study is the elucidation of the fundamental roots of marital conflict based on the revelatory system. This approach aims to bridge the gap in current therapeutic models and social policies, which predominantly focus on the superficial layer of behavioral skills. By employing "Tadabbur" (analytical contemplation) in Surah An-Nisa, this study seeks to extract the systematic network of factors contributing to marital conflicts and explore its potential for designing strategies to strengthen the family foundation.

Methodology

This research was conducted using a qualitative approach, employing the "analytical-contemplative" method. The implementation process followed a systematic seven-step path, beginning with problem analysis and the identification of key terms (Nushuz and Shiqaq) in verses 34, 35 and 128 of Surah An-Nisa. In subsequent stages, factors were extracted through contextual analysis (Siyaq) and etymological study. To achieve a comprehensive model, verses from Surah An-Nisa that lacked the core terms but were related to the context of marital relations were also subjected to network analysis. Finally, by synthesizing the data, the comprehensive network of factors for marital conflicts was mapped and formulated.

Research Findings

Data analysis led to the identification of an eight-factor network organized into three distinct levels. In this framework, "gender role dysfunction" and the "failure to fulfill mutual rights" constitute the fundamental underpinnings of marital conflicts. Furthermore, foundational factors—including "superiority-seeking" (Ulu), the "activation of egoism" (Shuh-al-nafs), and "maladaptive beliefs"—contribute to the persistence and deepening of disputes. At the next level, "weakness in applying corrective skills" acts as a behavioral/skill-based factor, while "unfavorable social relations", "economic issues", and "sexual dysfunction" serve as contextual/environmental factors that trigger the manifestation of conflicts.

Research Limitations

This research focused exclusively on Surah An-Nisa; therefore, a comprehensive identification of all marital conflict factors across the entire Quran requires supplementary studies on other Surahs.

Practical Implications

The results of this study confirm that the Quranic model, with its central focus on gender roles, possesses a high capacity for explaining the root causes of conflicts and can serve as a basis for developing indigenous theories in the field of family studies. Accordingly, the following strategic implications are proposed:

- 1- Educational Strategy: Redesigning pre-marital educational curricula with an emphasis on Quranic identity and gender roles (role-based empowerment).
- 2- Media Strategy: Promoting the culture of "Ihsan" (benevolence) and "forgiveness" as opposed to ego-centrism and individualism in media content policies to reduce divorce rates.
- 3- Clinical Strategy: Developing indigenous counseling protocols based on the eight-factor model of marital conflicts.

These measures align directly with the objectives of the country's general population and family policies, contributing to the enhancement of family resilience and stability.

Social Implications

By redefining marital relations based on the revelatory model, this research carries significant social implications:

- 1- Strengthening Social Cohesion: By reducing divorce rates and increasing family stability, public mental health and social capital are enhanced.
- 2- Reforming Gender Patterns: By providing a "role-based" model, this study helps correct misconceptions regarding male and female roles in society, preventing identity conflicts in future generations.
- 3- Promoting an Indigenous-Islamic Lifestyle: Cultivating a culture of "Ihsan" (benevolence) and forgiveness instead of "extreme individualism" leads to the reconstruction of emotional bonds within families and, consequently, improves social relations across the broader community.

Originality

Compared to the existing literature on marital conflicts, the present study offers fundamental distinctions and innovations that validate its findings:

- 1- Revelatory Authority vs. Empirical Models: Unlike common approaches that rely predominantly on empirical findings and Western theories, this research is grounded in the Quranic text. It provides a holistic and comprehensive perspective that is in full harmony with the indigenous and religious values of Iranian society.
- 2- Paradigm Shift from "Agreement-Oriented" to "Divine Duty-Based": While classic models (e.g., Goldenberg) focus on reaching agreements

based on mutual interests, this research proposes a conflict resolution model centered on "Divine Decree." In this model, submission to divine commands provides greater stability compared to fluctuating human agreements.

- 3- Rooting Conflict in Gender Role Dysfunction: This study profoundly identifies the dysfunction of male and female roles not merely as a symptom, but as the "root and foundational cause" of marital conflicts.
- 4- Integrating External Roles with Internal Traits: Another innovation lies in linking external roles with internal psychological/spiritual traits (such as egoism and superiority-seeking). This connection enables the design of "character-centered" empowerment programs.
- 5- Gender Differentiation in Interventions: By distinguishing between common and gender-specific factors of conflict, this study enhances the precision of counseling interventions and support policies tailored to the specific needs of each gender.
- 6- Systematic and Hierarchical Structure of Factors: Unlike the scattered lists in previous studies, the factors in this research are presented in a systematic framework where all variables are dependent on the "fundamental factor" (gender roles).

Furthermore, by providing a comprehensive model, this research has successfully synthesized scattered findings from previous studies (including those by Janbozorgi, Pasandideh, Salarifar, et al.) into a single, integrated system.

Keywords: Pathology, Marital Relations, Holy Quran, Gender Roles, Marital Conflicts, Family Policy-makin.

بررسی عوامل تعارض‌های زناشویی در رابطه همسری از منظر قرآن کریم

مرضیه زرگری

دانشجوی دکتری مشاوره، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران مرکزی، تهران، ایران.
marziezargari@yahoo.com 0009-0002-7461-8383

هادی بهرامی احسان

استاد گروه روان‌شناسی سلامت، دانشگاه تهران، تهران، ایران (نویسنده مسئول).
hbahrami@ut.ac.ir 0009-0003-7974-7165

حمیدرضا رضازاده بهادران

دانشیار دانشکده روان‌شناسی، گروه مشاوره و تربیت، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران مرکزی، تهران، ایران.

Rezazade1390@gmail.com 0000-0002-4405-2203

مهشید ایزدی

استادیار، دانشکده روان‌شناسی، گروه علوم تربیتی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران مرکزی، تهران، ایران.
dr.izadi.mahshid1452@gmail.com 0000-0001-8647-9435

فاطمه فیاض

گروه روان‌شناسی و علوم تربیتی، پژوهشکده زنان، دانشگاه الزهراء سلام‌الله‌علیها، تهران، ایران.
f.fayyaz@alzahra.ac.ir 0000-0025-0000-2081

چکیده

این پژوهش با رویکردی قرآنی، به بررسی عوامل مؤثر بر تعارض‌های زناشویی در رابطه همسری پرداخته و هدف آن، ارائه چهارچوبی نظری مبتنی بر قرآن کریم برای شناخت و تحلیل عوامل تعارض‌های زناشویی و فراهم‌سازی زمینه‌ای برای طراحی مداخلات آموزشی و فرهنگی در راستای کاهش طلاق و ارتقاء سلامت خانواده است. پژوهش حاضر با روش تحلیلی - تدبری و بهره‌گیری از تدبر در آیات قرآن، به شناسایی و دسته‌بندی عوامل تعارض‌های زناشویی پرداخته و پس از تعریف مفهومی تعارض‌ها، هشت دسته عامل کلیدی استخراج و شبکه ارتباطی آن‌ها ترسیم شده است. یافته‌ها نشان می‌دهند نارسایی در ایفای نقش‌های جنسیتی و تأمین حقوق متقابل زوجین، به‌عنوان بستر اصلی شکل‌گیری روابط سالم، نقضی بنیادین در روابط زناشویی ایجاد کرده و زمینه‌ساز تعارض‌های جدی در تمامی ابعاد زندگی می‌شود. همچنین، صفات منفی و باورهای آسیب‌زا (به‌عنوان عوامل پایه‌ای تشدیدکننده تنش‌ها)، ضعف مهارتی (به‌عنوان عامل رفتاری)، روابط اجتماعی ناکارآمد، مسائل مالی و اختلالات جنسی (به‌عنوان عوامل زمینه‌ای)، در آشکارشدن و تداوم تعارضات

مؤثرند. این ساختار نظری مبتنی بر قرآن، از شکل‌گیری هویت جنسیتی آغاز شده و با تبیین نقش‌های زنانه و مردانه در مناسبات بین‌فردی، به ریشه‌یابی و پیشگیری از تعارض‌های زناشویی می‌پردازد. درک عمیق این عوامل و راهکارهای قرآنی مرتبط با آنها، برای سیاست‌گذاران در حوزه جمعیت و خانواده، ابزاری قدرتمند برای طراحی مداخلات مؤثر، برنامه‌های آموزشی پیش از ازدواج و حین آن و درنهایت، تقویت پایداری خانواده، کاهش طلاق، و ارتقاء شاخص‌های سلامت خانواده و جمعیت فراهم می‌آورد.

کلیدواژه‌ها: آسیب‌شناسی، روابط زناشویی، قرآن کریم، تعارض‌های زوجی.

شاپای الکترونیک: ۶۵۵X-۲۵۸۸ / پژوهشکده تحقیقات راهبردی / فصلنامه علمی راهبرد اجتماعی فرهنگی

10.22034/scs.2025.437865.1668

مسئولیت مقاله از نظر محتوای علمی و نظرهای مطرح‌شده در متن آن، به عهده نویسندگان و یا نویسنده مسئول مقاله می‌باشد و مورد تأیید / عدم تأیید صاحب امتیاز نشر به راهبرد اجتماعی فرهنگی نمی‌باشد.

مقدمه و بیان مسئله

ازدواج، به‌عنوان سنگ‌بنای تشکیل خانواده، از جایگاه ویژه‌ای در ساختار اجتماعی برخوردار است. این رابطه از حیث ماهیت، ابعاد و ویژگی‌ها، تمایزات بنیادینی با سایر مناسبات انسانی دارد؛ به‌طوری‌که با وجود نزدیکی، صمیمیت و پیوند عاطفی، مستعد بروز آسیب‌هایی جدی است که پیامدهای آن نه‌تنها امنیت روانی بلکه سلامت جسمانی اعضای خانواده را نیز تهدید می‌کند (رضازاده، ۱۴۰۲؛ لانگ و یانگ، ۱۳۹۶؛ Panahifar, 2014).

علی‌رغم انجام پژوهش‌های گسترده داخلی و بین‌المللی، پایداری و رضایت در زندگی زناشویی همچنان یکی از چالش‌های اساسی جامعه معاصر است که نیازمند بررسی‌های چندلایه و بین‌رشته‌ای می‌باشد. تحلیل منابع نشان می‌دهد که تعارض‌های زناشویی از جمله مسائل اجتماعی پرچالش هستند که مستلزم ورود فعالانه متخصصان مددکاری اجتماعی، مشاوره خانواده و حقوق‌دانان است (Tasew; Getahun & Prete, 2021).

در خصوص علل تعارض‌های زناشویی، تفاوت دیدگاه‌ها و پراکندگی در نتایج مطالعات، نشانه‌ای از خلأهای نظری و تجربی موجود در این حوزه است. با وجود حجم وسیع داده‌ها، فقدان انسجام مفهومی در تحلیل‌ها و برداشت‌های متعدد، بیانگر آن است که شواهد موجود - چه در قالب الگوهای آسیب‌شناسی و چه در قالب تبیین‌های پدیدارشناختی - هنوز نتوانسته‌اند تصویری روشن و جامع از این پدیده ارائه دهند.

در سطح سیاست‌گذاری کلان نیز، جمهوری اسلامی ایران با اتخاذ راهبردهایی در حوزه جمعیت و خانواده، بر تحکیم بنیان خانواده، افزایش نرخ باروری و ارتقای کیفیت روابط زوجین تأکید دارد. تحقق این اهداف مستلزم شناخت عمیق و دقیق از عوامل مؤثر بر پایداری و رضایت زوجین است.

در این میان، قرآن کریم، به‌عنوان منبعی الهی و هدایت‌گر، ظرفیت بالقوه‌ای در تبیین روابط زناشویی دارد. این پژوهش با هدف بررسی دیدگاه‌های قرآنی پیرامون عوامل مؤثر بر نارسایی‌ها، اختلاف‌ها و تعارض‌های زوجین صورت می‌گیرد؛ چراکه تحلیل این موضوع از منظر کتابی که بر نیازهای فطری انسان بنا شده و سعادت بشر را هدف قرار داده، می‌تواند افقی نو در مطالعات میان‌رشته‌ای حوزه خانواده بگشاید.

۱. اهداف و پرسش‌های پژوهش

پژوهش حاضر، با هدف کشف عوامل تعارض‌های زناشویی از منظر قرآن کریم و بررسی قابلیت‌های قرآنی در سیاست‌گذاری‌های مرتبط با تحکیم خانواده متمرکز شده است.

پرسش‌های کلیدی پژوهش به این شرح است:

۱- ساختار مفهومی عوامل تعارض‌های زناشویی در آیات قرآن کریم چگونه تبیین می‌شود؟

۲- آیا آموزه‌های قرآنی می‌توانند مبنای طراحی راهبردهای فرهنگی و اجتماعی در جهت تقویت بنیان خانواده باشند؟

۲. پیشینه پژوهش

تحولات اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی چند دهه اخیر در ایران منجر به تغییرات بنیادین در ساختار خانواده و سبک تعاملات زوجین شده است. این تغییرات با افزایش تعارض‌های زناشویی، کاهش پایداری روابط و در مواردی افزایش طلاق همراه بوده‌اند؛ پدیده‌هایی که به صورت مستقیم و غیرمستقیم سیاست‌های کلان جمعیت و خانواده را تحت تأثیر قرار می‌دهند.

* مطالعات متعددی به عوامل زمینه‌ساز و ساختاری در بروز تعارض‌ها پرداخته‌اند:

مطالعاتی نظیر پژوهش پریت، گلپون و تاسو (۲۰۲۱) نشان می‌دهند که متغیرهای فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی در پایداری ازدواج نقش دارند، باین حال به فرایندهای میان‌زوجی و مداخلات درمانی توجه کافی نشده است.

کاوه فارسانی و مهدیه (۱۳۹۹) طیف گسترده‌ای از عوامل زمینه‌ساز تعارض‌های زوجی مانند: نیازهای برآورده‌نشده، موقعیت‌های تنش‌زا، روابط خانوادگی، مشکلات اقتصادی و فضای مجازی را معرفی کرده‌اند.

ویلیام، چیدلز و گوسبی^۱ (۲۰۱۵) نقش عوامل اقتصادی را بر تعارض‌های زناشویی مؤثر دانسته‌اند. رابرتز و گرینبرگ^۲ (۲۰۰۲) و نولر و فینی^۳ (۱۹۹۸) اهمیت تعاملات اجتماعی در تعارض‌های زناشویی و تامسون و گیلبرت^۴ (۱۹۹۸) نقش ویژگی‌های شخصیتی و تفاوت‌های فردی را بررسی کرده‌اند، هرچند به عوامل

1. Williams; Cheadle & Goosby

2. Roberts & Greenberg

3. NÖller & Feeney

4. Thomsen, Gilbert

ساختاری و اقتصادی بی‌توجه بوده‌اند.

هوشمندی، احمدی و کیامنش (۱۳۹۹) با نگاهی تاریخی، تغییرات سبک زندگی خانوادگی را بررسی کرده؛ اما کمتر به راهکارهای عملی مقابله با تعارض‌ها پرداخته است و نیز صالحی و همکاران (۱۴۰۰) در پژوهش خود تعارض زوجین را در سه دسته عوامل زمینه‌ساز، آشکارکننده و تداوم‌بخش تحلیل کرده‌اند. این پژوهش دیدگاه تحلیلی خوبی ارائه می‌دهد؛ اما کمتر بر راهکارهای عملی تأکید داشته است.

* برخی پژوهش‌ها به ارائه مدل‌های مفهومی و تحلیل ساختاری تعارض‌ها پرداخته‌اند: جان‌بزرگی، پسندیده و آذربایجانی (۱۴۰۲)، مدلی مفهومی با دو دسته تعارض ساختاری و کنشی ارائه داده‌اند که از نظر تحلیلی ارزشمند است؛ اما جنبه‌های درمانی در آن کم‌رنگ جلوه کرده‌اند.

وحیدنیا و همکاران (۱۴۰۱)، هشت مؤلفه پیشگیری از خیانت زناشویی را مشخص کرده و بر پایبندی به ارزش‌ها تأکید داشته‌اند؛ پژوهشی که بیشتر بر پیشگیری تمرکز دارد.

تولورنلکی^۱ (۲۰۱۴)، تأثیر انتظارات متفاوت در ایفای نقش‌های زناشویی را بررسی کرده‌اند؛ اما ضعف این پژوهش، عدم تأثیر عوامل شخصیتی و زمینه‌ای است. اهمیت مهارت‌های ارتباطی به‌عنوان عامل کلیدی در تعارض‌های زناشویی مورد تأکید بسیاری از مطالعات قرار گرفته است: حیدری و همکاران (۱۳۹۸)، یگانه چنق (۱۴۰۲)، ابراهیمی و همکاران (۱۴۰۲) و نیز پژوهش‌های دیو و تولان^۲ (۲۰۱۵)؛ فروساکیس^۳ (۲۰۱۰) آلگارد، بیلون و نوجنت^۴ (۲۰۱۶) آسودو و آرون^۵ (۲۰۰۹)، بر مهارت‌های ارتباطی تأکید دارند. با این حال، نادیده گرفتن عوامل ساختاری، اقتصادی و شخصیتی از نقاط ضعف مشترک این مطالعات است. رضازاده (۱۳۹۶) و سالاری‌فر (۱۳۹۳) نیز ضعف مهارت‌های ارتباطی را به‌عنوان عوامل رفتاری در تعارض‌های زناشویی اشاره نموده‌اند.

* برخی پژوهش‌ها به راهبردها و سبک‌های مدیریت تعارض و مداخلات درمانی پرداخته‌اند:

مطالعه سالاری‌فر (۱۳۹۸) با ارائه برنامه مداخله‌ای هشت جلسه‌ای، نمونه‌ای کاربردی

1. Tolorunleke
2. Dew & Tulane
3. Frousakis
4. Aalgaard; Bolen & Nugent
5. Acevedo & Aron

در حوزه درمان تعارض‌های زوجی محسوب می‌شود و ظرفیت هم‌سوایی با سیاست‌های خانواده‌محور را دارد. زارعی، نظری و زهراکار (۱۳۹۹) به نقش مؤثر آموزه‌های دینی و بخشش در کاهش تعارض‌ها اشاره داشته‌اند؛ یافته‌هایی که توسط زیفون و همکاران^۱ (۲۰۲۱) و نیز پترسون و همکاران^۲ (۲۰۱۱) در مطالعات غربی تأیید شده‌اند.

جهانی دولت‌آباد و عشایری (۱۴۰۱)، اقبال، گیلانی و کمال^۳ (۲۰۱۳) و آبراهام و تنیا^۴ (۲۰۰۰) بر شناسایی سبک مدیریت تعارض تمرکز دارند، ولی کمتر به اثرهای طولانی‌مدت تعارض توجه شده است. از منظر فرهنگی نیز، پژوهش چانگ^۵ (۲۰۱۰) نقش فرهنگ در مدیریت روابط زناشویی را بررسی کرده و پراکندگی و تنوع متغیرها را به‌خوبی نمایش داده است.

با نظر به پیشینه پژوهش، تأکید پژوهش حاضر بر استفاده از آموزه‌های قرآنی با نگاه کل‌نگر به روابط انسانی، بستر مناسبی برای تحلیل چندبُعدی تعارض‌های زوجی و طراحی مداخلات منطبق با اقتضائات فرهنگی فراهم می‌کند. این رویکرد می‌تواند راهبردهایی را در راستای پایداری خانواده و سیاست‌گذاری مؤثر جمعیتی ارائه دهد.

۳. تعریف مفاهیم

تعارض‌های زناشویی پدیده‌ای طبیعی در روابط زوجی است که ریشه در تفاوت‌ها و اختلاف نظرها دارد (سالاری‌فر، ۱۴۰۱؛ قاسمی‌مقدم، شفیع‌آبادی و شریفی، ۱۳۹۹؛ موسوی و قلی‌نسب قوجه بیگلو، ۱۳۹۸) و با مدیریت نادرست تداوم یافته (جهانی دولت‌آباد، ۱۳۹۶)، باعث نارضایتی و رنجش می‌شود (کریستن سن؛ داس و جاکوبسن، ۱۴۰۲).

نشوز از ریشه نشز، با معنی اصطلاحی ناسازگاری مختص در روابط خاص زناشویی است (مصطفوی، ۱۳۶۰؛ طریحی، ۱۳۷۵؛ قرشی، ۱۳۷۱؛ فراهیدی، ۱۴۱۰ق؛ راغب اصفهانی، ۱۴۱۲ق).

شفاق از ریشه شقّ به معنی اختلاف شدید بین دو دوست (طریحی، ۱۳۷۵)، مخالف دوست قرار گرفتن (راغب اصفهانی، ۱۴۱۲ق، قرشی، ۱۳۷۱)، و در ذیل آیه

1. Zephon; Gregory; Se-Anne; Brittany; Leon & Colwick
2. Patterson; Hayworth; Turner & Raskin
3. Iqbal; Gillani & Kamal
4. Abraham P. Greeff, Tanya De Bruyne
5. Cheng, C. C.

۳۵ سوره نساء به معنی جدایی و اختلاف شدید از جهت معنوی و روابط (مصطفوی، ۱۳۶۸) و قهر و دشمنی بین زن و شوهر (طباطبایی، ۱۳۷۴، ج ۴، ص. ۵۴۷) است. نشوز و شقاق دو واژه برای تعارض‌های زناشویی هستند، با این تفاوت که شقاق حالت پایداری است که وضعیت وخیم‌تری نسبت به نشوز دارد.

قوام صیغه مبالغه از قیام به معنی ایستادن، محافظت، اصلاح کردن (ابن منظور، ۱۴۱۴ق، ج ۱۲، ص. ۴۹۶) و سرپرست (قرشی، ۱۳۷۱، ج ۷، ص. ۴۷) است؛ قوام من العیش به معنای حمایت کردن و غنی کردن دیگری است (فراهیدی، ۱۴۱۰ق، ج ۵، ص. ۲۳۱) و بر زن در تدبیر امور و رفع احتیاجاتش، اشراف دارد (مصطفوی، ۱۳۶۰، ج ۹). قوامیت وظیفه‌ای است که به واسطه توانایی‌ای که در مردان وجود دارد، شرایط زندگی راحت و آرام را در کلیه امور برای زنان تدبیر می‌کنند (زرگری و بهرامی احسان، ۱۴۰۴)؛ حکم قوامیت عمومی است و منحصر به روابط زوجی نیست (طباطبایی، ۱۳۷۴)

صالحات از ریشه صلح، مقابل فساد (ابن منظور، ۱۴۱۴ق، ج ۲، ص. ۵۱۶؛ فراهیدی، ۱۴۱۰ق، ج ۳، ص. ۱۱۷) به معنی اصلاح‌کننده (فراهیدی، ۱۴۱۰ق، ج ۳، ص. ۱۱۷)، پرهیز از فساد در ذات، رأی یا عمل (مصطفوی، ۱۳۶۰) است. قانتات اسم فاعل از مصدر قنوت به معنای طاعت (فراهیدی، ۱۴۱۰ق، ج ۵، ص. ۱۲۹) طاعت همراه با خضوع (راغب اصفهانی، ۱۴۱۲ق، ص. ۶۸۴؛ مصطفوی، ۱۳۶۰، ج ۹، ص. ۳۲۳) طاعت مداوم (قرشی، ۱۳۷۱، ج ۶، ص. ۴۱) است.

حافظات از ریشه حفظ، به معنی عدم غفلت (فراهیدی، ۱۴۱۰ق، ج ۳، ص. ۱۹۸؛ ابن‌منظور، ۱۴۱۴ق) نگهداری و مراقبت (قرشی، ۱۳۷۱، ج ۲، ص. ۱۵۵؛ مصطفوی، ۱۳۶۰، ج ۲، ص. ۲۵۲) است؛ با در نظر گرفتن غیب که ممکن است از نظر مکانی غایب باشد یا از حواس پنهان باشد چه به صورت علمی و چه معرفتی (مصطفوی، ۱۳۶۰، ج ۷، ص. ۲۷۹). حافظات للغیب می‌تواند به حفظ ارزش‌های حقیقی در خانواده یا حفظ اسرار و اموال همسر در غیاب او اشاره داشته باشد.

در زن صفات صالحات، قانتات و حافظات للغیب، جامع صفات همسراری است. صالحات بایدها و نبایدها را در ارتباط با همسر خود دانسته و بر اساس آن‌ها عمل می‌کند و نمودهای رفتاری شایسته در جهت سازندگی خانه و خانواده دارد، قانتات، همه اعمال و رفتار خود را به خاطر جلب رضایت خدا انجام می‌دهد، حافظات للغیب غیب خانواده و اسرار خانواده را حفظ می‌کند و نسبت به نواقص خانواده کوشاست و در جهت رفع آن‌ها می‌کوشد (زرگری و بهرامی، ۱۴۰۱).

شایان ذکر است که مبنای اصلی پژوهش حاضر، تحلیل واژگان قرآنی «نشوز» و «شفاق» است که در آیات مرتبط با روابط زوجین به کار رفته‌اند و معادل مفاهیم امروزی تعارض‌های زناشویی تلقی می‌گردند. این واژگان، نه تنها بار معنایی عمیقی دارند بلکه در بستر قرآنی خود حامل نشانه‌هایی از بروز اختلافات، اختلال در تعاملات زوجی، و روند گسست در پیوند عاطفی‌اند. بررسی دقیق این دو مفهوم در چهارچوب متن قرآن، امکان فهم ساختار، شرایط، و راهکارهای مقابله با تعارض‌های زناشویی را در قالبی فطری، اخلاقی و راهبردی فراهم می‌سازد؛ بنابراین، انتخاب این دو کلیدواژه، بستری غنی و اصیل برای تحلیل ریشه‌ها و پیامدهای تعارض‌ها در روابط زوجین از منظر الهی و اجتماعی را فراهم می‌سازد و به‌عنوان محور مفهومی پژوهش در خدمت هدف اصلی آن قرار دارد.

۴. روش پژوهش

پژوهش حاضر تحلیل کیفی است. با توجه به اینکه متن مورد مطالعه قرآن کریم است، روش تحلیل محتوای آیات آن نیز باید با سیاق آن و اصول و قواعد خود این متن هماهنگ باشد. براین اساس با رویکرد تدبیری به بررسی آیات قرآن کریم مرتبط با موضوع پرداخته شده است. تدبر که در خود قرآن به آن توصیه شده است؛^۱ با شیوه‌های مختلف از جمله: توجه به ظاهر آیات و بهره‌گیری از تفکر و تعمق در گزاره‌های استخراج شده و ارتباط آن‌ها با یکدیگر، تحلیل کلمات و دقت در مفاهیم و مصادیق لغات، بررسی پس‌زمینه آیات و فضای نزول سوره، ساختار سوره و ارتباط بین موضوعات آن، ادبیات واژه‌ها و جمله‌ها و درنهایت روایات مرتبط با آیات، به تحلیل آیات در جهت پاسخگویی به پرسش‌های مورد نظر می‌پردازد (اخوت، ۱۳۹۲). شیوه‌های مختلف تدبر در قرآن در کتب مختص روش‌های تدبر به قلم احمدرضا اخوت ۱۳۹۰-۱۳۹۴ نگاشته شده است که عبارت‌اند از: تفکر در قرآن (۱۳۹۰)، تدبر کلمه‌ای (۱۳۹۲)، تدبر سوره‌ای (۱۳۹۲)، تدبر قرآن به قرآن (۱۳۹۳)، تدبر سوره‌های مدنی (۱۳۹۳)، تدبر سوره‌های مکی (۱۳۹۳)، تدبر ادبی (۱۳۹۳) و تدبر در قرآن با روایات و ادعیه (۱۳۹۴). نوع و شیوه تحلیل متن آیات، بنا به سیر پژوهش از میان روش‌های ذکر شده انتخاب و اجرا شده است.

وجه تمایز روش تدبر، استفاده از منبعی محکم و متقن است که قابلیت

۱. آیه ۸۲ سوره نساء، آیه ۲۹ سوره ص، آیه ۲۴ سوره محمد (صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم).

پاسخگویی به تمام نیازهای فردی و اجتماعی انسان را دارد. این روش با تأکید بر تحلیل دقیق آیات و تطبیق دریافت‌ها از آیات با روایات مرتبط و تفاسیر معتبر تلاش می‌کند تا به درک عمیق‌تری از مفاهیم قرآن دست یابد و پاسخ‌های مستند و مستدل به پرسش‌های مطرح شده ارائه دهد.

تدبیر مسیری نوپا است که تاکنون کتاب‌ها، مقالات و پایان‌نامه‌های مختلفی با این روش برای پاسخ به پرسش‌های علمی، نگاشته شده‌اند. از جمله: «تبیین فرایند شکل‌گیری مفهوم استعداد مبتنی بر تحلیل شبکه واژگانی در قرآن» (ابوالحسنی و دیگران، ۱۳۹۹)، «روش‌شناسی کشف معنای افسردگی از قرآن» (فیاض؛ بهرامی احسان و اخوت، ۱۴۰۰)، «مدل مفهومی آسیب‌شناسی روانی مبتنی بر رشدنا یافتگی از منظر قرآن کریم» (فیاض و دیگران، ۱۳۹۹)، «مدل نظری مداخله درمانی از منظر قرآن جهت کاهش درد افراد مبتلا به میگرن» (عمادی و دیگران، ۱۳۹۸)، کتاب «معناشناسی افسردگی از منظر قرآن کریم» (بهرامی احسان؛ اخوت و فیاض، ۱۳۹۵). در این پژوهش، بر اساس روش‌شناختی تدبیر، تعارض‌های زناشویی با توجه به آیات قرآن کریم و روایات اهل بیت (علیهم‌السلام) بررسی می‌شود.

۱-۴. مراحل پژوهش

- ۱- تحلیل مسئله اصلی پژوهش، با استفاده از پرسش‌های جزئی‌تر؛
- ۲- بررسی همه واژگان قرآن کریم و انتخاب واژگانی که مفهوم تعارض و اختلاف زوجی دارند (نشوز و شقاق)؛
- ۳- بررسی لغوی واژگان و هماهنگی سیاق آیات حاوی واژگان انتخابی با مفهوم تعارض زوجی؛
- ۴- بررسی و تحلیل آیاتی که حاوی واژگان محوری هستند برای دستیابی به عوامل تعارض‌های زوجی (آیات ۳۴، ۳۵، ۱۲۸ سوره نساء)؛
- ۵- مشخص کردن ریشه‌های اصلی و زیربنایی تعارض‌ها در خانواده با توجه به عوامل به‌دست‌آمده؛
- ۶- بررسی و تحلیل آیاتی از سوره که حاوی واژگان محوری نیستند ولی موضوع آن‌ها روابط همسری و خانوادگی است و استخراج عواملی دیگر از تعارضات زوجی از این آیات (آیات ۱، ۳، ۴، ۲۰، ۲۱، ۲۴، ۲۵، ۳۲، ۱۲۵، ۱۳۰ از سوره نساء)؛
- ۷- دسته‌بندی و دستیابی به شبکه عوامل تعارض‌های زوجی (ترکیب مرحله ۵ و ۶).

۵. یافته‌های پژوهش

در پاسخ پرسش پژوهش مبنی بر اینکه «ساختار مفهومی عوامل تعارض‌های زناشویی در آیات قرآن کریم چگونه تبیین می‌شود؟»، بررسی آیات قرآن کریم با تمرکز بر واژگان کلیدی «نشوز» و «شقاق» صورت گرفت. این دو واژه قرآنی، از نظر معنایی و زمینه کاربرد، نزدیک‌ترین معادل به مفهوم امروزی تعارض‌های زناشویی محسوب می‌شوند و در متن وحیانی، نمایانگر بروز اختلاف، گسست روانی و اختلال در تعاملات زوجی‌اند.

واژه «شقاق» در چهار مورد از آیات قرآن کریم ذکر شده است.^۱ با این حال، بررسی سیاق و زمینه معنایی این آیات نشان می‌دهد که تنها در سوره نساء است که واژه‌های شقاق^۲ و نشوز^۳ با هم در چهارچوب روابط زوجی به کاررفته و با موضوع خانواده، اختلافات زناشویی و راهکارهای اصلاحی مرتبط است (طباطبایی، ۱۳۷۴). سایر موارد کاربرد واژه شقاق در زمینه‌های سیاسی، اعتقادی یا اجتماعی مطرح شده‌اند و از دایره بحث پژوهش خارج‌اند.

آیات مبارکه سوره نساء، به موضوعات و مسائل اجتماعی مربوط به روابط زن و مرد و باید و نبایدهای آن می‌پردازد و زمانی نازل شدند که بی‌توجهی به حقوق زنان، ازدواج با زنان متعدد، ازدواج با زنان شوهردار، تجاوز و تعدی به حقوق مادی و معنوی زنان در هنگام فوت همسرانشان، ازدواج با زنان یتیم برای کسب مال آن‌ها و سپس رهاکردن آن‌ها، بی‌توجهی به ارزش زن و زنده‌به‌گورکردن دختران و سلطه‌گری شدید نسبت به زنان جامعه وجود داشت (طباطبایی، ۱۳۷۴).

بر اساس آیات مبارکه ۳۴ و ۳۵ سوره نساء، خدای تعالی نقشی دوگانه برای زنان و مردان را مطرح کرده است. این نقش برای زنان در قالب مفاهیم صالحات، قناتات و حفاظت‌ها و برای مردان در قالب قوامون مفهوم‌پردازی شده است. معنای کلیدواژه نشوز و شقاق را باید در ارتباط با این مفاهیم قرار داد. از سوی دیگر خدای تعالی در آیه ۱۲۷ نیز نشوز را مجدداً مطرح می‌کند؛ اما این بار نشوز را ناظر بر مرد معرفی کرده است. بررسی مفاد این آیات واجد نکات بسیار باارزشی است که توجه به ابعاد و اجزاء آن در درک مفاهیم نشوز و شقاق بسیار ضروری و راهگشا است.

۱. بقره ۱۷۶، بقره ۱۳۷، حج ۵۳، فصلت ۴۱.

۲. نساء ۳۵.

۳. نساء ۳۴، ۱۲۸.

با در نظر گرفتن معنای لغوی نقش‌ها و بستری که در آن محقق می‌شوند، می‌توان گفت که ایفای مطلوب نقش‌ها، تعادل روابط زن و مرد در خانواده و جامعه^۱ را رقم می‌زند. پس عدم تعادل نقش‌های مردانه و زنانه از عوامل بنیادین تعارض‌های خانوادگی هستند.

برای واکاوی عوامل دیگر و کشف شبکه ارتباطی با تأمل بیشتر در معنی قوام، درمی‌یابیم که استمرار قوامیت مرد حتی زمانی که زن نارضایتی نشان می‌دهد، اهمیت دارد؛ چگونگی مواجهه با نشوز باید در راستای قوامیت باشد و به ابزاری برای بغی، تکبر یا برتری طلبی تبدیل نشود. استفاده نادرست از موعظه، هجر و ضرب می‌تواند باعث اختلاف شود و البته مرد باید همیشه «علی کبیر بودن» خداوند را در نظر داشته باشد و در مواجهه با نارضایتی زن، از حد خود تجاوز نکند. مواجهه صحیح و فعال مرد با نشوز زن اهمیت دارد و باید به گونه‌ای باشد که نشوز را برطرف کند و خود باعث تقویت آن نشود. نادیده گرفتن علی کبیر بودن خداوند و برتری طلبی مرد، می‌تواند به تداوم و تقویت نشوز منجر شود.

شقاق نوعی اختلاف شدید بین زوجین است که پایداری بیشتری نسبت به نشوز دارد؛ شقاق به تنهایی قابل حل نیست و نیاز به مسئولیت‌پذیری اطرافیان دارد در این شرایط باید حکمانی مورد پذیرش هر دو طرف انتخاب شوند تا به رفع تعارض کمک کنند. اگر زن و مرد بخواهند تعارضات را برطرف کنند، این اختلافات حل شده و رابطه بهبود می‌یابد؛ بنابراین بی‌تفاوتی اطرافیان نسبت به شقاق و برخورد نادرست زوجین با حکم باعث تداوم اختلافات می‌شود.

برای حل مشکل نشوز مرد، مصالحه یک راهکار مؤثر است. در این فرایند، هر دو طرف باید حقوق یکدیگر را در نظر بگیرند، عیوب خود را برطرف کنند و گاهی از حقوق خود بگذرند. این توافق می‌تواند به کاهش تعارضات بین زن و مرد کمک کند. یکی از موانع اصلی در این مسیر، شح نفس است که باعث می‌شود فرد منافع شخصی را به منافع مشترک ترجیح دهد؛ اما با نیکی کردن و تقوا، می‌توان تعارضات را کاهش داد؛ بنابراین، شح نفس، ناتوانی در نیکی کردن و فقدان خودکنترلی از عوامل اصلی تداوم تعارضات هستند.

با توجه به بررسی‌های انجام شده شبکه‌ای از عوامل را برای تعارض‌های زناشویی می‌توان نام برد که عبارت‌اند از:

۱. نقش‌ها همان‌طور که در تفسیرالمیزان آمده است هم در خانواده و هم در جامعه تعریف می‌شود.

- ۱- عدم تعادل در نقش‌ها
- ۲- صفات منفی
  - بغی: منجر به تعدی به زن در رفع نشوز می‌شود.
  - شح نفس: منجر به تداوم شقاق و عدم صلح می‌شود.
  - برتری طلبی (علو): منجر می‌شود که مرد به دلیل توانایی‌های خود در برخورد با نشوز زن سلطه جویی کند.
  - خودداری از احسان (بخل): احسان مانع فعال شدن شح نفس می‌شود.
  - رعایت نکردن تقوا (فقدان خودکنترلی): تقوا نیز مانند احسان مانع فعال شدن شح نفس می‌شود.
- ۳- ضعف مهارت
  - ضعف مهارت در مواجهه با نارضایتی زن عبارت‌اند از: عدم مهارت در موعظه (گفتگو)، عدم مهارت در هجر (دوری در بستر) و عدم مهارت در ضرب (برانگیختن توجه).
  - ضعف در مهارت آشتی کردن و نیکی کردن که موجب عدم مصالحه می‌شود.
- ۴- روابط اجتماعی نامطلوب: گسست فامیلی و مواجهه نادرست با حکم باعث تداوم تعارضات می‌شود.

با توجه به آیات سوره نساء که مرتبط با موضوع خانواده است؛ عوامل تعارضات به شرح زیر است:

جدول (۱): ارتباط آیات با روابط زوجی و استخراج آسیب‌های خانواده مبتنی بر آن

آیات	ارتباط آیات با موضوع روابط زوجی	استخراج آسیب‌های خانواده
آیه ۱	- توجه به عدم برتری زن یا مرد نسبت به دیگری و خلق هر دو از نفس واحد - لزوم رعایت تقوای الهی و تقوای ارحام - رقیب بودن خداوند در رعایت حدود و تقوای ارحام	- برتری طلبی زن و مرد نسبت به هم - عدم رعایت تقوا نسبت به حقوق همسر - بی‌اعتنایی به حضور خدا
آیه ۳	- نهی از خارج شدن از مسیر عدالت در شرایط چند همسری	- بی‌عدالتی در تشکیل خانواده عدالت
آیه ۴	- اهمیت برخورد صحیح با مهریه در روابط زوجین (چه زن و چه مرد)	- عدم پرداخت مهریه زن توسط مرد - مهریه بالا بیش از توان پرداخت مرد - عدم امکان تصرف زن در مهریه

آیات	ارتباط آیات با موضوع روابط زوجی	استخراج آسیب‌های خانواده
آیه ۲۰ آیه ۲۱	- حرص و طمع به مال زن و گرفتن مهریه هنگام طلاق - زشتی زیرپا گذاشتن حقوق زن - توجه به رابطه نزدیک همسری و میثاق زوجیت در پیشگیری از ظلم و تعدی به زن	- پس گرفتن مهریه در هنگام اختلاف - در نظر نگرفتن اهمیت تحکیم ازدواج
آیه ۲۴	- توجه به حریم ازدواج - اهمیت پاکدامنی مردان در شرایطی که امکان ازدواج ندارند. - لزوم پرداخت مهریه - حکم ازدواج موقت	- عدم پاکدامنی مرد - عدم توجه به تعهدات و محدودیت‌ها
آیه ۲۵	- اهمیت پاکدامنی زنان در تشکیل خانواده و بعد از ازدواج - اهمیت صبر در زمانی که امکان ارضای غرایز وجود ندارد	- عدم ایمان و پاکدامنی زن - حفظ نکردن حدود و دوستی با مرد نامحرم برای زن - عدم رعایت محدودیت‌ها و پایبندی به تعهدات - روابط آسیب‌زا - عدم صبر، در مقابل فشار شهوات - بی‌ضابطه بودن در ارضای نیاز جنسی
آیه ۳۲	- عدم شناخت توانایی‌ها و مسؤولیت‌های زنانه و مردانه - نارضایتی از نقش خود در زندگی	- عدم شناخت تفاوت‌های مردانه و زنانه - حسادت زن و مرد نسبت به توان‌های یکدیگر - ندیدن توان‌های خود - نشناختن نقش‌ها - جابه‌جایی نقش‌ها
آیه ۱۲۹	- بی‌توجهی به نیازهای همسر - اهمیت اصلاح و تقوا در رابطه	- بی‌توجهی مرد نسبت به نیاز همسرش - عدم توانایی در اصلاح و تقوا
آیه ۱۳۰	- باور صحیح افراد در مورد خدا در زمانی که نیاز به جدایی باشد	- ترس از عواقب بعد از طلاق و ضعف باورهای توحیدی

بنابر جدول فوق عوامل دیگری نیز می‌تواند در افزایش و کاهش تعارضات مؤثر

باشند، این عوامل در جدول زیر دسته‌بندی شده و استنادهای روایی آن آمده است.

جدول (۲): عوامل تعارض‌های زناشویی و استنادهای روایی آن عوامل

عامل	زیرعامل	احادیث مرتبط
بی‌توجهی به حقوق یکدیگر	بی‌توجهی به حقوق یکدیگر	پیامبر اکرم (صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم): راستی که زنان شما بر شما حقی دارند و شما هم بر آنها حقی دارید... (ابن شعبه، ۱۳۷۶، ج ۱، ص. ۳۳).
اعتشاش در نقش مردانه (نشاختن نقش، ایفای نامطلوب نقش، ندیدن توان‌های خود، جابه‌جایی نقش، عدم شناخت تفاوت‌های جنسیتی)	اختلال در قوامیت	امام صادق (علیه‌السلام) مؤمن را رهبر و سرپرست خانواده‌اش معرفی می‌کند (مجلسی، ۱۴۰۳ق، ج ۶۴، ص. ۷۱؛ طبرسی، ۱۳۸۵ق، ج ۱، ص. ۹۹). پیامبر اکرم (صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم): هرگاه بنده‌ای برای نیاز خانواده‌اش بیرون برود، خداوند برای هر قدمی که برمی‌دارد، یک درجه برایش می‌نویسد، و اگر نیاز آن‌ها را تأمین کند، او را می‌آمرزد (محمدی ری‌شهری، ۱۳۸۸، ص. ۳۰۷) و نیز فرمودند... مرد، مدیر خانواده خویش است و درباره آنها باید پاسخگو باشد و زن، مدیر خانواده، و فرزندان شوهر خود است و درباره آنها باید پاسخ دهد (ورام بن ابی فراس، ۱۴۱۰ق، ج ۱، ص. ۶).
اعتشاش در نقش زنانه (نشاختن نقش، ایفای نامطلوب نقش، ندیدن توان‌های خود، جابه‌جایی نقش، عدم شناخت تفاوت‌های جنسیتی)	ضعف صلاحیت	رسول اکرم (صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم): از خوشبختی مرد داشتن همسر شایسته است (نوری، ۱۴۰۸ق، ج ۲، ص. ۴۵۱) و نیز امام رضا (علیه‌السلام): برای بنده، هیچ بهره‌ای بهتر از همسر خوب و شایسته‌ای نیست که هنگامی که شوهرش او را می‌بیند، مایه خوشحالی او باشد و در غیاب شوهر، نگهدار ناموس و مال او باشد (حرعاملی، ۱۴۱۶ق، ج ۲۰، ص. ۲۰).
	اختلال در ولایت‌پذیری	پیامبر اکرم (صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم): آگاه باشید هرگاه زنی با شوهرش مدارا نداشته باشد و از او چیزی بخواهد که قادر بر به‌دست آوردن آن نباشد و فوق طاققت شوهر باشد، خداوند از چنین زنی هیچ عمل نیکی را نمی‌پذیرد و آن زن خدا را در حالی ملاقات می‌کند که از او خشمگین است (ابن

عامل	زیرعامل	احادیث مرتبط
صفات منفی ^۱		بابویه، ۱۴۱۳ق، ج ۴، ص. ۱۶؛ مجلسی، ۱۴۰۳، ج ۱۰۰، ص. ۲۴۴.
	عدم توانایی حفظ	پیامبر اکرم (صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم): سه چیزند که آدمی را از پای در می‌آورند: ... و زنی که اگر نزد توست، آزارت می‌دهد، و چون از او غایب می‌شوی، به تو خیانت می‌ورزد (فیض کاشانی، ۱۴۱۷ق، ج ۲، ص. ۱۰۱) و نیز فرمودند: یا علی چهار چیز کمرشکن هستند... و زنی که شوهرش از او نگهداری می‌کند، ولی او به شوهرش خیانت می‌نماید (ابن بابویه، ۱۳۶۲، ج ۱، ص. ۲۰۶).
	برتری طلبی	رسول اکرم (صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم) فرمود: خوش ندارم ببینم که مرد، رگ‌های گردنش باد کرده و بالای سر زن بیچاره‌ای ایستاده است و او را کتک می‌زند (محمدی ری‌شهری، ۱۳۸۸، ص. ۴۲۷). امام علی (علیه‌السلام) فرمود: چیزی همچون تکبر، دشمنی (مردم) را به سوی انسان جلب نمی‌کند (تمیمی آمدی، ۱۴۱۰ق، ج ۲، ص. ۳۵۸).
	بی‌عدالتی	پیامبر اکرم (صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم): بهترین مردان امت من کسانی هستند که به خانواده خود، درازدستی نمی‌کنند و با آن‌ها مهربان هستند و به آنان ظلم نکنند (محمدی ری‌شهری، ۱۳۸۸، ص. ۴۲۴).
	فعال شدن خودخواهی	از امام حسن مجتبی (علیه‌السلام) پرسیده شد معنای (شُح) چیست؟ فرمود: آنچه را در دست خودبینی مایه شرف پنداری و آنچه را انفاق کنی تلف شده بشماری (محمدی ری‌شهری، ۱۳۸۳، ج ۶، ص. ۲۶۸۴).
	بخل	پیامبر خدا (صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم): منفورترین

۱. صفات منفی، از عواملی هستند که به‌طور کلی در روابط اختلال ایجاد می‌کنند؛ رابطه همسری یکی از انواع روابط است که تحت تأثیر صفات منفی قرار می‌گیرد؛ بنابراین احادیثی که صفات منفی را نهی می‌کنند به‌طور کلی برای همه روابط و به‌طور خاص روابط همسری کاربرد دارد.

عامل	زیرعامل	احادیث مرتبط
		بندگان نزد خداوند کسی است که به خانواده‌اش بخل بورزد (محمدی ری‌شهری، ۱۳۸۸، ص. ۴۳۰).
	فقدان خودکنترلی	حضرت علی (علیه‌السلام): آیا خوش‌داری از حزب پیروز خدا باشی؟ از خدای سبحان پروا کن و در همه کارهایت نیکو عمل کن (تمیمی آمدی، ۱۴۱۰ق، ص. ۱۸۴).
	حسادت	امام علی (علیه‌السلام): سه خصلت است که برای دارنده آن‌ها، زندگی گوارا نیست. کینه‌توزی، حسادت و بداخلاقی (محمدی ری‌شهری، ۱۳۸۸، ص. ۴۲۹).
	عدم تعهدپذیری	امام علی (علیه‌السلام): اگر مردی شرطی را برای همسر خود قبول کند باید به آن وفا کند، مگر اینکه آن شرط حلالی را حرام و یا حرامی را حلال کند (حرعاملی، ۱۴۱۶ق، ج ۲۱، ص. ۶۸).
ضعف مهارت		رسول اکرم (صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم): این گفتار مرد به همسرش که من تو را دوست دارم هرگز از قلب زن بیرون نمی‌رود (کلینی، ۱۴۰۷ق، ج ۵، ص. ۵۷۰).
عدم مهارت در مواجهه با نارضایتی زن		حضرت علی (علیه‌السلام): با اخلاق نیکو، گفتار نرم می‌شود (تمیمی آمدی، ۱۳۶۶، ص. ۲۵۵). حضرت علی (علیه‌السلام): اندرزا زداینده چرکی از جان‌ها و جلادهنده دل‌ها است (تمیمی آمدی، ۱۴۱۰ق: ۷۳).
		حضرت علی (علیه‌السلام): همیشه با همسرت مدارا کن و با او به نیکی هم‌نشینی کن تا زندگیت با صفا شود (ابن بابویه، ۱۴۱۳ق، ج ۳، ص. ۵۵۷). بهترین مردان امت من کسانی هستند که نسبت به خانواده خود خشن و متکبر نباشند و بر آنان ترحم و نوازش کنند و به آنان آزار نرسانند (طبرسی، ۱۴۱۲ق، ص. ۲۱۷).

عامل	زیرعامل	احادیث مرتبط
	عدم مهارت در آشتی کردن	رسول خدا (صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم) و حضرت امام صادق (علیه‌السلام) می‌فرمایند: بدترین مردان و زنان کسانی هستند که عفو و اغماض نداشته، و گناه یکدیگر را نبخشند، (مجلسی، ۱۴۰۳ق، ج ۱۰۳، ص. ۲۳۵؛ حرعاملی، ۱۴۱۶ق، ج ۱۴، ص. ۱۸).
	عدم مهارت در نیکی کردن	امام علی (علیه‌السلام): بر تو باد به کسب‌وکار حلال و حسن اخلاق و نیکی‌با عیال و تدبیر منزل به‌نحو احسن و یاد خدا بودن در هر حال (تمیمی آمدی، ۱۴۱۰ق، ج ۱، ص. ۴۴۵).
روابط اجتماعی نامطلوب	گسست فامیلی	امام باقر (علیه‌السلام): ارتباط با خویشاوندان، موجب پاکی اعمال، رشد اموال، دفع بلاها، حسابرسی آسان و طول عمر می‌شود (کلینی، ۱۴۰۷ق، ج ۲، ص. ۲۳۹). حضرت علی (علیه‌السلام): حفظ نعمت‌ها در ارتباط فامیلی است (تمیمی آمدی، ۱۴۱۰ق، ج ۱، ص. ۳۵۲).
	مواجهه نادرست زوجین با حکم	حضرت علی (علیه‌السلام): هرکس خودرأی شد به هلاکت رسید و هرکس با دیگران مشورت کرد در عقل‌های آنان شریک شد (دستی، ۱۴۰۲، ص. ۵۵۵).
اختلال در امور جنسی	عدم پاکدامنی	پیامبر اکرم (صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم): خداوند هر مرد بلهوس و هر زن بلهوسی را دشمن می‌داند یا از رحمت خود دور می‌سازد (محمدی‌ری‌شهری، ۱۳۸۸، ص. ۴۳۵).
	بی‌ضابطه بودن در ارضای نیاز جنسی	امام باقر (علیه‌السلام): خداوند از مردان پُرطلاق و ازدواج نفرت دارد (محمدی‌ری‌شهری، ۱۳۸۸، ص. ۴۳۵).
مسائل مالی	مواجهه نادرست با مهریه	پیامبر اکرم (صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم): در مهریه آسان بگیرید؛ زیرا مرد با اینکه مهریه‌اش را به زن می‌پردازد؛ اما کینه آن نسبت به زن در دلش می‌ماند (محمدی‌ری‌شهری، ۱۳۸۸، ص. ۴۱۸).

عامل	زیرعامل	احادیث مرتبط
باورهای آسیب‌زا	باور به برتری جنسیتی	پیامبر اکرم (صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم): به‌راستی که خوش دارم مرد با خوشحالی و افتخار چیزی را با دست خودش برای خانواده‌اش ببرد و بدین‌وسیله تکبر را از خود دور کند (ورام ابن ابی فراس، ۱۴۱۰ق، ج ۱، ص. ۲۰۱). رسول اکرم (صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم): آفت شرافت و بزرگی، به‌خود نازیدن و خودبزرگ‌بینی است (کلینی، ۱۴۰۷ق، ج ۲، ص. ۳۲۸).
ترس از عواقب بعد از طلاق		پیامبر اکرم (صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم): چند گروه هستند که دعایشان مستجاب نمی‌شود، یکی از آنها، مردی است که زنش با تمام توان و به‌شدت او را اذیت می‌کند و او به درگاه خدا دعا می‌کند و می‌گوید خدایا مرا از دست او راحت کن. پس خداوند به او می‌گوید: ای بنده من آیا اختیار همسرت با تو نیست؟ اگر می‌خواهی رهاش کن و اگر می‌خواهی نگهش دار... (حرعاملی، ۱۴۱۶ق، ج ۷، ص. ۱۲۶).

در پاسخ به سؤال دوم مبنی بر اینکه «آیا آموزه‌های قرآنی می‌توانند مبنای طراحی راهبردهای فرهنگی و اجتماعی در جهت تقویت بنیان خانواده باشند؟»؛ یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که آموزه‌های قرآنی، ظرفیت بالایی برای شکل‌دهی به راهبردهای فرهنگی و اجتماعی در زمینه تحکیم خانواده دارند. قرآن کریم با ارائه نظام‌مند مفاهیم «نشوز» و «شقاق»، نه تنها به تبیین ریشه‌های تعارض‌های زوجی می‌پردازد بلکه با ارائه راهکارهای اخلاقی و اجتماعی، بستری مناسب برای تدوین سیاست‌هایی فراهم می‌کند که به افزایش تاب‌آوری خانواده و تقویت پایداری آن کمک می‌نماید.

از منظر راهبردی، آموزه‌های قرآنی قابلیت آن را دارند که به‌عنوان بنیانی برای طراحی اقدامات زیر در حوزه خانواده مورد استفاده قرار گیرند:

۱- تحکیم خانواده و افزایش پایداری: از آنجایی که تعارض‌های زناشویی یکی از عوامل اصلی فروپاشی خانواده و کاهش رضایت از زندگی مشترک محسوب

می‌شود، درک عوامل ریشه‌ای این تعارضات بر اساس مبانی قرآنی (مانند نقش‌های جنسیتی و صفات درونی) می‌تواند مبنایی برای طراحی برنامه‌های پیشگیرانه و مداخله‌ای در جهت افزایش پایداری و رضایت خانواده قرار گیرد. این امر مستقیماً با اهداف سیاست‌های جمعیتی که بر افزایش نرخ ازدواج موفق و کاهش طلاق تأکید دارند، همسو است.

۲- ارتقاء کیفیت روابط زوجین و تسهیل فرزندآوری: بهبود مهارت‌های ارتباطی، مدیریت صحیح مسائل مالی، و توجه به ابعاد جنسی و روانی رابطه که همگی در چهارچوب آموزه‌های قرآنی مورد تأکید قرار گرفته‌اند، می‌تواند به افزایش صمیمیت و رضایت بین زوجین منجر شود. رضایت و پایداری بیشتر در روابط زناشویی، خود از عوامل مؤثر بر تصمیم‌گیری برای فرزندآوری و افزایش فرزندان در خانواده است؛ هدفی کلیدی که در سیاست‌های جمعیتی مورد تأکید است.

۳- تأکید بر نقش‌های جنسیتی و توانمندسازی خانواده: پژوهش حاضر، با برجسته کردن نقش‌های جنسیتی بر اساس مبانی قرآنی، به تبیین جایگاه و وظایف هر یک از زوجین کمک می‌کند. این درک می‌تواند در طراحی برنامه‌های آموزشی و مشاوره‌ای برای توانمندسازی زوجین در ایفای صحیح نقش‌های خود و کاهش تعارضات ناشی از ابهام یا جابجایی نقش‌ها مؤثر باشد. این امر در راستای تقویت هویت و کارآمدی نهاد خانواده و حمایت از سیاست‌های خانواده‌محور صورت می‌گیرد.

۴- کاربرد در مداخلات درمانی و مشاوره‌ای: چهارچوب نظری ارائه شده در این پژوهش، با نگاهی جامع به عوامل تعارض و ارائه راهکارهای قرآنی، می‌تواند مبنای مداخلات درمانی و مشاوره‌ای اثربخش در مراکز مشاوره خانواده و سازمان‌های حمایتی قرار گیرد. طراحی برنامه‌های مداخله‌ای مبتنی بر این چهارچوب، می‌تواند به سیاست‌گذاران در ارائه خدمات تخصصی و مؤثر به خانواده‌ها و بهبود شاخص‌های مربوط به سلامت خانواده یاری رساند.

نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با تکیه بر چهارچوب نظری برگرفته از قرآن کریم، تصویری جامع از عوامل مؤثر بر تعارض‌های زناشویی و چالش‌های روابط زوجی ارائه می‌دهد. شناسایی عواملی همچون اختلال در نقش‌های جنسیتی به‌عنوان عامل بنیادین و نیز عوامل دیگر از جمله: صفات درونی منفی، ضعف مهارت‌های ارتباطی، باورهای آسیب‌زا، مسائل مالی و جنسی و روابط اجتماعی ناکارآمد، زمینه‌ساز تدوین راهبردهای کارآمد

برای تحکیم بنیان خانواده در جامعه ایرانی است.

براین اساس، بهره‌گیری از آموزه‌های قرآنی به‌عنوان چهارچوبی فرهنگی - اعتقادی، نه تنها می‌تواند در ارائه راهکارهای مؤثر برای کاهش تعارضات زوجی و افزایش رضایت زناشویی نقش‌آفرین باشد بلکه ظرفیت بالایی برای همسویی با سیاست‌های کلان جمعیتی کشور دارد. چنین رویکردی، امکان طراحی برنامه‌های آموزشی، مداخله‌ای و مشاوره‌ای مبتنی بر ارزش‌های دینی و نیازهای اجتماعی را فراهم کرده و می‌تواند به توانمندسازی خانواده‌ها، افزایش نرخ ازدواج‌های موفق، کاهش طلاق، و تسهیل فرزندآوری منجر شود.

در مجموع، یافته‌های پژوهش می‌تواند به‌عنوان مبنای تدوین سیاست‌های خانواده‌محور مورد توجه سیاست‌گذاران (از جمله: سازمان صداوسیما، آموزش و پرورش، وزارت ارشاد و سازمان تبلیغات اسلامی و...)، مشاوران، و نهادهای حمایتی قرار گیرد و در تحقق اهداف کلان مرتبط با جمعیت و سلامت خانواده نقش مؤثری ایفا کند.

وجه تمایز یافته‌های پژوهش حاضر

۱- مرجعیت قرآن کریم: برخلاف رویکردهای رایج که عمدتاً بر یافته‌های تجربی و نظریه‌های غربی متکی هستند، این پژوهش قرآن کریم را به‌عنوان منبع اصلی قرار می‌دهد. این رویکرد، با ارائه دیدگاهی کل‌نگر و جامع درباره انسان، روابط او، و هدف تشکیل خانواده، می‌تواند مبنایی مستحکم و هماهنگ با ارزش‌های دینی برای سیاست‌گذاری در حوزه خانواده فراهم آورد.

۲- راهبرد حل تعارض‌های زناشویی مبتنی بر حکم الهی: برخلاف اغلب زوج‌درمانی‌ها که هدفشان توافق زوجین بر اساس نقطه نظرات مشترک است (گولدنبرگ و گولدنبرگ، ۱۳۹۳)، این پژوهش تعارض‌های زناشویی را حول محور حکم الهی حل و فصل می‌کند. سرسپردگی به حکم خدا و ایفای نقش‌ها بر اساس تمایزات جنسیتی و هدایت الهی، می‌تواند منجر به تعاملات مستحکم‌تر، کاهش اختلافات، و افزایش احترام متقابل شود که همسو با اهداف سیاست‌های خانواده‌محور است.

۳- نقش‌های زنانه و مردانه: این پژوهش نقش‌های زنانه و مردانه را به‌عنوان عوامل ریشه‌ای در بروز تعارض‌ها بررسی می‌کند و اختلال در کارکرد این نقش‌ها را عامل اصلی تعارض‌ها می‌داند.

۴- تمرکز بر نقش‌های جنسیتی و صفات درونی: این پژوهش به‌طور ویژه به نقش‌های زنانه و مردانه به‌عنوان عوامل ریشه‌ای تعارض پرداخته و اختلال در عملکرد این نقش‌ها را عامل اصلی تعارض می‌داند. همچنین، صفات درونی منفی و تأثیر آن‌ها بر ساختار شخصیت و تشدید تعارضات، از دیگر محورهای کلیدی پژوهش است. توجه به این عوامل، امکان طراحی برنامه‌های توانمندسازی و آموزشی هدفمند در راستای اجرای سیاست‌های حمایتی از خانواده را فراهم می‌آورد.

۵- تمییز عوامل تعارضات: پژوهش حاضر با تفکیک عوامل مشترک و اختصاصی تعارض‌ها در زن و مرد، می‌تواند به بهبود طراحی مداخلات و اهداف زوج‌درمانی و مشاوره خانواده کمک کند. این تمایز، به سیاست‌گذاران امکان می‌دهد تا برنامه‌های حمایتی متناسب با نیازهای جنسیتی خانواده را تدوین نمایند.

۶- ساختار نظام‌مند عوامل تعارض: عوامل تعارض در این پژوهش دارای ساختار نظام‌مند بوده و اختلال در نقش‌های جنسیتی به‌عنوان عامل بنیادین در نظر گرفته‌شده که سایر عوامل به آن وابسته هستند

نتایج این پژوهش با یافته‌های پژوهش‌های پیشین همخوانی دارد و می‌توان گفت شامل همه عوامل موجود در پژوهش‌های زیر می‌شود، از جمله پژوهش‌های جان بزرگی؛ پسندیده و آذربایجانی (۱۴۰۲) که بر مشکلات ساختاری مانند جابجایی نقش، ابهام نقش و مشکلات کنشی مانند تعامل منفی تأکید دارند، همچنین شامل عواملی است که در پژوهش‌های کاوه فارسانی و مهدیه (۱۳۹۹) و سالاری‌فر (۱۳۹۸) به آن‌ها اشاره شده است، همچنین با پژوهش صالحی، شاملی، صفورایی پاریزی و رفیعی هنر (۱۴۰۰) همراستاست. در این پژوهش، روابط اجتماعی نامطلوب به‌عنوان یکی از عوامل زمینه‌ساز تعارض‌های زناشویی شناخته شده است که در پژوهش‌های دیگر اثرهای منفی آن در روابط مجازی بر روابط زناشویی مشهود است (حیدری و دیگران، ۱۳۹۸؛ یگانه چنق، ۱۴۰۲؛ ابراهیمی و دیگران، ۱۴۰۲). مسائل مالی نیز به‌عنوان یکی دیگر از عوامل زمینه‌ساز مطرح شده است که ارتباط آن با روابط زناشویی پیش‌تر مورد توجه پژوهشگران بوده است (نظری‌پوی، ۱۳۹۲). اختلال در امور جنسی نیز از عواملی است که پژوهش‌های موجود (تاج‌بخش، ۱۴۰۰؛ سالاری‌فر، ۱۳۹۳) به آن پرداخته‌اند. ضعف مهارت‌های ارتباطی به‌عنوان عوامل رفتاری در این پژوهش، در پژوهش‌های پیشین نیز نمایان است (رضازاده، ۱۳۹۶؛ سالاری‌فر، ۱۳۹۳).

پیشنهادات

گسترده‌گی و عمق معارف قرآنی، همواره مجال را برای پژوهش‌های بیشتر فراهم می‌آورد. اگرچه این پژوهش با اتکا به شواهد قرآنی، چهارچوبی نظری برای تبیین تعارض‌های زناشویی ارائه داده است؛ اما پژوهشگران آتی می‌توانند با مطالعه بر روی سوره‌ها یا بخش‌های دیگر قرآن کریم و یا با بررسی تأثیر برنامه‌های مداخله‌ای مبتنی بر این چهارچوب، به گسترش و تعمیق این یافته‌ها یاری رسانند.

فهرست منابع

قرآن کریم.

- ابراهیمی، نرجس؛ حسینی دانا، حمیدرضا و شاه منصور، بیتا (۱۴۰۲). بررسی جامعه‌شناختی رابطه شبکه‌های اجتماعی و ارتباطات خانواده در مناطق روستایی شهرستان کاشمر. *مطالعات رسانه‌ای*، (۶۰)، ۸۹-۹۹.
- ابوالحسنی، منصوره؛ اخوت، احمدرضا؛ اسمعیلی، معصومه و بهرامی احسان، هادی (۱۳۹۹). تبیین فرایند شکل‌گیری مفهوم استعداد مبتنی بر تحلیل شبکه واژگانی در قرآن کریم. *دوفصلنامه علمی علوم تربیتی از دیدگاه اسلام دانشگاه امام صادق (علیه‌السلام) پردیس خاوران*، ۸(۱۵)، ۵-۲۷.
- ابن بابویه، محمد بن علی (۱۳۶۲). *الخصال*. قم: بی‌نا.
- ابن بابویه، محمد بن علی (۱۴۱۳ق). *من لایحضره الفقیه*. قم: انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم.
- ابن شعبه، حسن بن علی (۱۳۷۶). *تحف العقول*. ترجمه محمدباقر کمره‌ای، تهران: انتشارات کتابچی.
- ابن منظور، محمد بن مکرم (۱۴۱۴ق). *لسان العرب*. بیروت: دارصادر.
- اخوت، احمدرضا (۱۳۹۲). *مقدمات تدبیر در قرآن*. تهران: انتشارات قرآن و اهل بیت نبوت (علیهم‌السلام).
- بهرامی احسان، هادی؛ اخوت، احمدرضا و فیاض، فاطمه (۱۳۹۵). *معناشناسی افسردگی از منظر قرآن*. تهران: دانشگاه تهران.
- تاج‌بخش، غلامرضا (۱۴۰۰). واکاوی عوامل زمینه‌ساز روابط فرازناشویی زن در توسعه و سیاست. *سامانه نشر مجلات علمی دانشگاه تهران*، ۱۹(۴)، ۵۹۵-۶۱۴.
- تمیمی آمدی، عبدالواحد بن محمد (۱۴۱۰ق). *غرر الحکم و درر الکلم*. تهران: دار

الکتب الإسلامی.

تمیمی آمدی، عبدالواحد بن محمد (۱۳۶۶). *تصنیف غرر الحکم و درر الکلم*. قم: دفتر تبلیغات.

جان‌بزرگی، مسعود؛ پسندیده، عباس و آذربایجانی، مسعود (۱۴۰۲). *خانواده درمانگری معنوی خدا/سو*. پژوهشگاه حوزه و دانشگاه و دبیرخانه حمایت از طرح‌های پژوهشی معاونت پژوهش حوزه.

جهانی دولت‌آباد، اسمعیل (۱۳۹۶). *تبیین نظری تعارض‌های زناشویی با رویکرد پارادایمی*. *خانواده پژوهی*. سال سیزدهم، (۴۹)، ۱۰۹-۱۳۱.

جهانی دولت‌آباد، اسمعیل و عشایری، طاها (۱۴۰۱). *بررسی نقش تعارض‌های زناشویی و شیوه‌های برخورد با تعارض در گرایش به طلاق (مورد مطالعه: شهروندان دارای همسر شهر اردبیل)*. *راهبرد اجتماعی فرهنگی*، ۱۱(۴)، ۳۴۱-۳۷۶.

حرعاملی، محمد بن حسن (۱۴۱۶ق). *وسایل الشیعه*. قم: مؤسسه آل بیت (علیهم‌السلام).

حیدری، حسین؛ چیت‌ساز، محمدجواد؛ شاوردی، ته‌مین و قلیچ، مرتضی (۱۳۹۸). *بررسی تأثیرات شبکه‌های اجتماعی مجازی بر روابط خانوادگی*. تهران: مراکز جهاد دانشگاهی.

دشتی، محمد (۱۴۰۲). *نهج‌البلاغه*. تهران: دفتر نشر معارف.

راغب اصفهانی، ابوالقاسم ابن الحسین (۱۴۱۲ق). *المفردات فی غریب القرآن*. بیروت: دارالقلم الدارالشامیه.

رضازاده، سیدمحمدرضا (۱۴۰۲). *راهنمای همسران، روش‌هایی برای کاهش تنش و افزایش صمیمیت*. تهران: دانشگاه تهران.

زرگری، مرضیه و بهرامی احسان، هادی (۱۴۰۱). *نقش قوامیت در کاهش تعارض‌های زناشویی بر اساس آیه ۳۴ سوره مبارکه نساء*. *قرآن و روان‌شناسی*، ۱۱(۱)، ۸۱-۹۴.

زارعی، محمد؛ نظری، علی محمد و زهراکار، کیانوش (۱۳۹۹). *بررسی رابطه بخشش و جهت‌گیری مذهبی با تعارض زناشویی*. *پژوهش در دین و سلامت*، ۶(۲)، ۸۷-۹۹.

سالاری‌فر، محمدرضا (۱۴۰۱). *مهارت‌های زناشویی با نگرش به منابع اسلامی*. تهران: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه و دبیرخانه حمایت از طرح‌های پژوهشی.

سالاری‌فر، محمدرضا (۱۳۹۸). *زوج‌درمانی با روی‌آورد اسلامی*. قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، چاپ سو.

- سالاری‌فر، محمدرضا (۱۳۹۳). طبقه‌بندی آسیب‌های روابط همسران در متون اسلامی. *مطالعات اسلامی زنان و خانواده*، ۱۶، ۶۱-۷۸.
- صالحی، علی‌محمد؛ شاملی، عباسعلی؛ صفوراوی پاریزی، محمدمهدی و رفیعی هنر، حمید (۱۴۰۰). مدل مفهومی عوامل تعارض زوجین در قرآن کریم با تأکید بر تفسیر المیزان. *قرآن و علم*، (۲۹)، ۳۱۷-۳۴۷.
- طباطبایی، محمدحسین (۱۳۷۴). *ترجمه تفسیر المیزان*. سید محمدباقر موسوی همدانی، قم: دفتر انتشارات اسلامی جامعه مدرسین حوزه علمیه قم.
- طبرسی، علی بن حسن (۱۳۸۵ق). *مشکاه الانوار فی غرر الاخبار*. نجف: المکتبه الحیدریه.
- طبرسی، حسن بن فضل (۱۴۱۲ق). *مکارم الاخلاق*. قم: الشریف الرضی.
- طریحی، فخرالدین (۱۳۷۵). *مجمع البحرین*. تهران: کتابفروشی مرتضوی.
- عمادی، سیده زهرا؛ بهرامی احسان، هادی؛ فیاض، فاطمه و اخوت، احمدرضا (۱۳۹۸). مدل نظری مداخله درمانی از منظر قرآن جهت کاهش درد افراد مبتلا به میگرن. *قرآن و طب*، (۸)، ۳۱-۴۲.
- فراهیدی، خلیل بن احمد (۱۴۱۰). *کتاب العین*. قم: انتشارات هجرت.
- فیاض، ریحانه؛ بهرامی احسان، هادی؛ اخوت، احمدرضا و فیاض، فاطمه (۱۳۹۹). مدل مفهومی آسیب‌شناسی روانی مبتنی بر رشد نایافتگی از منظر قرآن کریم. *همایش ملی قرآن و روان‌شناسی*، (۱)، ۱۲۷۰-۱۲۷۹.
- فیاض، فاطمه؛ بهرامی احسان، هادی و اخوت، احمدرضا (۱۴۰۰). روش‌شناسی کشف معنای افسردگی از قرآن. *قرآن و طب*، (۱۴)، ۴۲-۵۳.
- فیض کاشانی، محمد (۱۴۱۷ق). *المحجّه البیضاء*. قم: جامعه مدرسین قم، مؤسسه نشر اسلامی.
- قاسمی مقدم، کبری؛ شفیق‌آبادی، عبدالله و شریفی، اصغر (۱۳۹۹). تعارض‌های زناشویی و نیازهای اساسی: نقش میانجی معنویت. *روان‌شناسی بالینی و شخصیت، دانشور رفتار*، ۱۸(۲)، ۵۵-۶۵.
- قرشی، سیدعلی‌اکبر (۱۳۷۱). *قاموس قرآن*. تهران: دارالکتب الاسلامیه.
- کاوه فارسانی، ذبیح‌الله و مهدیه، عارفه (۱۳۹۹). واکاوی راهبردهای زوجین در مواجهه با تعارضات زناشویی: یک نظریه زمینه‌ای. *فصلنامه خانواده‌پژوهی*، سال شانزدهم، (۶۱)، ۷۷-۹۵.
- کریستن، اندرسون؛ داس، برایان و جاکوبسن، نیل (۱۴۰۲). *زوج‌درمانی رفتاری*

- یکپارچه‌نگر، راهنمای درمانگران جهت ایجاد پذیرش و تغییر. نادر کریمی‌ان، سیدجمال رئیسی، تهران: ارجمند.
- کلینی، محمد بن یعقوب (۱۴۰۷ق). *الکافی (ط-الاسلامیه)*. تهران: دارالکتب الاسلامیه.
- گولدنبرگ، هربرت و گولدنبرگ، آیرین (۱۳۹۳). *خانواده‌درمانی*. ترجمه مهرداد فیروز بخت، تهران: رسا.
- لانگ، لین و یانگ، مارک (۱۳۹۶). *مشاوره و درمان مسائل زن و شوهری*. ترجمه علی محمد نظری و همکاران، تهران: آوای نور.
- مصطفوی، حسن (۱۳۶۰). *التحقیق فی کلمات القرآن الکریم*. ج ۹ و ج ۱۲، بنگاه نشر و ترجمه کتاب. نرم‌افزار جامع التفاسیر.
- مجلسی، محمدباقر (۱۴۰۳ق). *بحارالانوار*. بیروت: داراحیاء التراث العربی.
- محمدی ری‌شهری، محمد (۱۳۸۸). *تحکیم خانواده از نگاه قرآن و حدیث*. بی‌جا: مشعر.
- محمدی ری‌شهری، محمد (۱۳۸۳). *میزان الحکمه*. تهران: دارالحدیث.
- موسوی، سیده فاطمه و قلی‌نسب، گوچه بیگلو (۱۳۹۸). نقش حمایت عاطفی و خودتعیین‌گری در پیش‌بینی تعارض‌های زناشویی زنان متأهل. *مطالعات زن و خانواده*، (۱)۷، ۵۱-۷۱.
- نظری‌پور، محمد (۱۳۹۲). مدیریت مالی خانواده و کیفیت رابطه زوجین. *فصلنامه مشاوره و روان‌درمانی خانواده*، سال سوم، (۳)، ۴۹۱-۵۱۳.
- نوری، حسین بن محمدتقی (۱۴۰۸ق). *مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل*. قم: بی‌نا.
- وحیدنیا، نرگس؛ احمدی‌نوده، خدابخش؛ مردانی‌راد، مزگان و فرخی، نورعلی (۱۴۰۱). مدل پیشگیری از خیانت زناشویی از منظر قرآن. *مطالعات اسلامی زنان و خانواده*، (۱۶)۹، ۱۴۵-۱۶۲.
- ورام بن ابی‌فراس، مسعود بن عیسی (۱۴۱۰ق). *مجموعه ورام*. قم: مکتبه الفقیه.
- هوشمندی، رودابه؛ احمدی، خدابخش و کیامنش، علیرضا (۱۳۹۹). مقایسه علل تعارض‌های زناشویی در سه دهه اخیر. *فصلنامه سبک زندگی با محوریت سلامت*، (۲)۴.
- یگانه‌چنق، ناصر (۱۴۰۲). تأثیرات رسانه بر فروپاشی بنیان خانواده. *ماهنامه آفاق علوم انسانی*، (۸۳)، ۳۹-۵۰.

- Aalgaard, R. A.; Bolen, R. M. & Nugent, W. R. (2016). A literature review of forgiveness as a beneficial intervention to increase relationship satisfaction in couples therapy. *Journal of Human Behavior in the Social Environment*, 26(1), 46-55.
- Abraham P. Greeff, Tanya De Bruyne (2000). Conflict Management Style and Marital Satisfaction. *Journal of Sex & Marital Therapy*, 26(4), 321-334.
- Acevedo, B. P. & Aron, A. (2009). Does a long-term relationship kill romantic love?. *Review of General Psychology*, 13(1), 59.
- Caroline Aduke Tolorunleke (2014). Causes Of Marital Conflicts Amongst Couples in Nigeria: Implication for Counselling Psychologists. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, (140), 21-26.
- Cheng, C. C. (2010). A study of inter-cultural marital conflict and satisfaction in Taiwan. *International Journal of Intercultural Relations*, (34), 354-362.
- Dew, J. & Tulane, S. (2015). The Association Between Time Spent Using Entertainment Media and Marital Quality in a Contemporary Dyadic National Sample. *J Fam Econ Iss*, (36), 621-632.
- Frousakis, Nikki N. (2010). *Communication in married couples: Exploring the roles of betrayal and forgiveness*. University of Tennessee - Knoxville, nfrousak@utk.edu.
- Iqbal, N.; Gillani, N. & Kamal, A. (2013). Conflict management styles and its outcome among married couples. *Journal of Social Sciences*, 7(1), 33-38.
- Noller, P. & Feeney, J.A. (1998). *Communication in early marriage: Responses to conflict, nonverbal accuracy and conversational patterns*. In T. N. Bradbury (Ed.), the developmental course of marital dysfunction (pp. 11–43). New York: Cambridge University Press.
- Panahifar, S.; Yousefi, N. & Amani, A. (2014). The effectiveness of schemabased couple therapy on early maladaptive schemata adjustment and the increase of divorce applications adaptability. *Journal of business & management review*, 3(9), 339-345.
- Patterson, J.; Hayworth, M.; Turner, C. & Raskin, M. (2011). Spiritual issues in family therapy: A graduate- level course. *Journal of Marital and Family Therapy*, (26), 199- 210.
- Roberts, L.J. & Greenberg, D.R. (2002). Observational “windows” to intimacy processes in marriage. In P. Noller & J.A. Feeney (Eds.), *Understanding marriage - Developments in the study of couple interaction* (pp. 118-149). Cambridge, MA, *Cambridge University Press*.
- Tasew, AS.; Getahun, KK. & Prete, G. (2021). Marital conflict among couples: The case of Durbete town, Amhara Region, Ethiopia 8(1) Crossref DOI link: <https://doi.org/10.1080/23311908.2021.1903127>, 12-31.
- Thomsen D.G. & Gilbert D.G. (1998). Factors characterizing marital conflict states and traits: physiological, affective, behavioral and

neurotic variable contributions to marital conflict and satisfaction. *Personality and Individual Differences*. 25(5), 833-855.

Williams, D.T.; Cheadle, J. E. & Goosby, B. J. (2015). Hard Times and Heart Break Linking Economic Hardship and Relationship Distress. *Journal of Family Issues*, 31(7).

Zephon Lister, Gregory Seibert, Se-Anne Chance, Brittany Huelett, Leon Wilson & Colwick Wilson (2019). *The Influence of Prayer and Family Worship on Relationship Functioning among Married Adults in the Caribbean and Latin American*, MDPL.com

References

The holy Quran.

Algaard, R. A., Bolen, R. M., & Nugent, W. R. (2016). A literature review of forgiveness as a beneficial intervention to increase relationship satisfaction in couples therapy. *Journal of Human Behavior in the Social Environment*, 26(1), 46-55.

Abolhasani, M., Okhovat, A., Esmaeili, M., & Bahrami Ehsan, H. (2021). Explaining the process of talent concept formation based on the analysis of lexical network in the Holy Quran. *Scientific Journal of Educational Sciences from the Perspective of Islam*, 8(15), 5-27 (In Persian).

Acevedo, B. P., & Aron, A. (2009). Does a long-term relationship kill romantic love? *Review of General Psychology*, 13(1), 59-65.

Bahrami Ehsan, H., Okhovat, A., & Fayyaz, F. (2016). *The semantics of depression from the perspective of the Quran*. University of Tehran Press (In Persian).

Cheng, C. C. (2010). A study of inter-cultural marital conflict and satisfaction in Taiwan. *International Journal of Intercultural Relations*, 34(4), 354-362.

Christensen, A., Doss, B. D., & Jacobson, N. S. (2023). *Integrative behavioral couple therapy: A therapist's guide to creating acceptance and change* (N. Karimian & S. J. Raeisi, Trans.). Arjmand Publications (In Persian).

Dashti, M. (2023). *Nahj al-Balagha*. Office of Islamic Knowledge Publishing (In Persian).

Dew, J., & Tulane, S. (2015). The association between time spent using entertainment media and marital quality in a contemporary dyadic national sample. *Journal of Family and Economic Issues*, 36(4), 621-632.

Ebrahimi, N., Hosseini Dana, H., & Shah Mansouri, B. (2023). A sociological study of the relationship between social networks and family communication in rural areas of Kashmar County. *Journal of Media Studies*, (60), 89-99 (In Persian).

Emadi, S. Z., Bahrami Ehsan, H., Fayyaz, F., & Okhovat, A. (2019). *Theoretical model of therapeutic intervention from the perspective of*

- the Quran to reduce pain in people with migraine. *Quran and Medicine*, (8), 31-42 (In Persian).
- Farahidi, K. B. A. (1989). *Kitab al-Ayn*. (2nd ed.). Hijrat Publications (In Persian).
- Fayd al-Kashani, M. (1996). *Al-Mahajjat al-Bayda*. (4th ed.). Islamic Publication Institute of the Society of Seminary Teachers of Qom (In Persian).
- Fayyaz, F., Bahrami Ehsan, H., & Okhovat, A. (2021). Methodology of discovering the meaning of depression from the Quran. *Quran and Medicine*, (14), 42-53 (In Persian).
- Fayyaz, R., Bahrami Ehsan, H., Okhovat, A., & Fayyaz, F. (2020). Conceptual model of psychopathology based on lack of development from the perspective of the Holy Quran. *The First National Conference on Quran and Psychology*, 1270-1279 (In Persian).
- Frousakis, N. N. (2010). *Communication in married couples: Exploring the roles of betrayal and forgiveness* [Doctoral dissertation, University of Tennessee]. Trace: Tennessee Research and Creative Exchange.
- Ghasemi Moghadam, K., Shafiabadi, A., & Sharifi, A. (2020). Marital conflicts and basic needs: The mediating role of spirituality. *Clinical Psychology and Personality (Daneshvar Raftar)*, 18(2), 55-65 (In Persian).
- Goldenberg, H., & Goldenberg, I. (2014). *Family therapy: An overview* (M. Firouzbakht, Trans.). (2nd ed.). Rasa Publications (In Persian).
- Greeff, A. P., & De Bruyne, T. (2000). Conflict management style and marital satisfaction. *Journal of Sex & Marital Therapy*, 26(4), 321-334.
- Heydari, H., Chitsaz, M. J., Shaverdi, T., & Ghelich, M. (2019). Investigating the effects of virtual social networks on family relationships. *ACECR* (In Persian).
- Houshmandi, R., Ahmadi, K., & Kiamaneish, A. (2020). Comparing the causes of marital conflicts in the last three decades. *Lifestyle-centered Health Journal*, 4(2) (In Persian).
- Hurr al-Amili, M. B. H. (1995). *Wasail al-Shia*. Al al-Bayt Institute (In Persian).
- Ibn Babawayh, M. B. A. (1983). *Al-Khisal*. (1st ed.). Dar al-Kutub al-Islamiyah (In Persian).
- Ibn Babawayh, M. B. A. (1992). *Man La Yahduruhu al-Faqih*. (2nd ed.). Islamic Publications of the Society of Seminary Teachers of Qom (In Persian).
- Ibn Manzur, M. B. M. (1993). *Lisan al-Arab*. (3rd ed.). Dar Sadir (In Persian).
- Ibn Shu'bah, H. B. A. (1997). *Tuhaf al-Uqul* (M. B. Kamarei, Trans.). (6th ed.). Kitabchi Publications (In Persian).
- Iqbal, N., Gillani, N., & Kamal, A. (2013). Conflict management styles and its outcome among married couples. *Journal of Social Sciences*, 7(1), 33-38.
- Jahani Dolatabad, I. (2017). *Theoretical explanation of marital conflicts*

- with a paradigmatic approach. *Journal of Family Research*, 13(49), 109-131 (In Persian).
- Jahani Dolatabad, I., & Ashayeri, T. (2022). Investigating the role of marital conflicts and conflict management styles in divorce tendency. *Sociocultural Strategy*, 11(4), 341-376 (In Persian).
- Janbozorgi, M., Pasandideh, A., & Azarbaijani, M. (2023). *God-oriented spiritual family therapy*. (1st ed.). Research Institute of Hawzah and University (In Persian).
- Kaveh Farsani, Z., & Mahdieh, A. (2020). Analyzing couples' strategies in facing marital conflicts: A grounded theory. *Journal of Family Research*, 16(61), 77-95 (In Persian).
- Kulayni, M. B. Y. (1987). *Al-Kafi*. Dar al-Kutub al-Islamiyah (In Persian).
- Lister, Z., Seibert, G., Chance, S. A., Huelett, B., Wilson, L., & Wilson, C. (2019). The influence of prayer and family worship on relationship functioning among married adults in the Caribbean and Latin America. *Religions*, 10(11), 604. <https://doi.org/10.3390/rel10110604>
- Long, L. L., & Young, M. E. (2017). *Counseling and therapy for couples* (A. M. Nazari et al., Trans.). Avaye Noor Publications (In Persian).
- Majlisi, M. B. (1982). *Bihar al-Anwar*. Dar Ihya al-Turath al-Arabi (In Persian).
- Mohammadi Reyshahri, M. (2004). *Mizan al-Hikmah*. (3rd ed.). Dar al-Hadith (In Persian).
- Mohammadi Reyshahri, M. (2009). *Strengthening the family from the perspective of Quran and Hadith*. (2nd ed.). Mash'ar Publications (In Persian).
- Mostafavi, H. (1981). *Al-Tahqiq fi Kalimat al-Quran al-Karim*. Book Publishing and Translation Agency (In Persian).
- Mousavi, S. F., & Gholi Nasab Gojeh Biglou, S. (2019). The role of emotional support and self-determination in predicting marital conflicts of married women. *Journal of Woman and Family Studies*, 7(1), 51-71 (In Persian).
- Nazaripour, M. (2013). Family financial management and the quality of couples' relationship. *Journal of Family Counseling and Psychotherapy*, 3(3), 491-513 (In Persian).
- Noller, P., & Feeney, J. A. (1998). Communication in early marriage: Responses to conflict, nonverbal accuracy and conversational patterns. In T. N. Bradbury (Ed.), *The developmental course of marital dysfunction* (pp. 11–43). Cambridge University Press.
- Nouri, H. B. M. T. (1987). *Mustadrak al-Wasail wa Mustanbat al-Masail*. (1st ed.). Al al-Bayt Institute (In Persian).
- Okhovat, A. (2013). *Introduction to contemplation in the Quran*. Quran and Ahl al-Bayt Nabovat Publications (In Persian).
- Panahifar, S., Yousefi, N., & Amani, A. (2014). The effectiveness of schema-based couple therapy on early maladaptive schemata adjustment and the increase of divorce applications adaptability. *Journal of Business & Management Review*, 3(9), 339-345.

- Patterson, J., Hayworth, M., Turner, C., & Raskin, M. (2011). Spiritual issues in family therapy: A graduate-level course. *Journal of Marital and Family Therapy*, 26(2), 199-210.
- Qarashi, S. A. A. (1992). *Qamus-e Quran*. (6th ed.). Dar al-Kutub al-Islamiyah (In Persian).
- Raghib Isfahani, A. B. H. (1991). *Al-Mufradat fi Gharib al-Quran*. (1st ed.). Dar al-Qalam (In Persian).
- Rezazadeh, S. M. R. (2023). *Couples' guide: Methods to reduce tension and increase intimacy*. (1st ed.). University of Tehran Press (In Persian).
- Roberts, L. J., & Greenberg, D. R. (2002). Observational “windows” to intimacy processes in marriage. In P. Noller & J. A. Feeney (Eds.), *Understanding marriage: Developments in the study of couple interaction* (pp. 118-149). Cambridge University Press.
- Salarifar, M. R. (2014). Classification of relationship harms of couples in Islamic texts. *Journal of Islamic Studies on Women and Family*, 61-78 (In Persian).
- Salarifar, M. R. (2019). *Couple therapy with an Islamic approach*. (3rd ed.). Research Institute of Hawzah and University (In Persian).
- Salarifar, M. R. (2022). *Marital skills with an attitude towards Islamic sources*. (2nd ed.). Research Institute of Hawzah and University (In Persian).
- Salehi, A. M., Shamel, A., Safouraei Parizi, M. M., & Rafiei Honar, H. (2021). Conceptual model of couple conflict factors in the Holy Quran. *Quran and Science*, (29), 317-347 (In Persian).
- Tabataba'i, M. H. (1995). *Tafsir al-Mizan* (Vol. 4, S. M. B. Mousavi Hamadani, Trans.). Islamic Publications (In Persian).
- Tabarsi, A. B. H. (1965). *Mishkat al-Anwar fi Ghurar al-Akhbar*. (2nd ed.). Al-Maktabah al-Haydariyah (In Persian).
- Tabarsi, H. B. F. (1991). *Makarim al-Akhlaq*. Al-Sharif al-Radi (In Persian).
- Tajbakhsh, G. (2021). Analysis of the contextual factors of female extramarital relations in development and politics. *Scientific Journals System of the University of Tehran*, 19(4), 595-614 (In Persian).
- Tamimi Amidi, A. W. B. M. (1987). *Classification of Ghurar al-Hikam wa Durar al-Kalim*. Office of Islamic Communications (Daftar-e Tablighat) (In Persian).
- Tamimi Amidi, A. W. B. M. (1989). *Ghurar al-Hikam wa Durar al-Kalim*. (2nd ed.). Dar al-Kutub al-Islamiyah (In Persian).
- Tasew, A. S., Getahun, K. K., & Prete, G. (2021). Marital conflict among couples: The case of Durbete town, Amhara Region, Ethiopia. *Cogent Psychology*, 8(1), Article 1903127. <https://doi.org/10.1080/23311908.2021.1903127>
- Thomsen, D. G., & Gilbert, D. G. (1998). Factors characterizing marital conflict states and traits: Physiological, affective, behavioral and neurotic variable contributions to marital conflict and satisfaction.

- Personality and Individual Differences, 25(5), 833-855.
- Tolorunleke, C. A. (2014). Causes of marital conflicts amongst couples in Nigeria: Implication for counselling psychologists. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 140, 21-26.
- Turaihi, F. B. M. (1996). *Majma' al-Bahrayn*. Mortazavi Bookstore (In Persian).
- Vahidnia, N., Ahmadi Nodeh, K., Mardani Rad, M., & Farrokhi, N. (2022). A model for preventing marital infidelity from the perspective of the Quran. *Islamic Studies on Women and Family*, 9(16), 145-162 (In Persian).
- Warram ibn Abi Firas, M. B. I. (1989). *Tanbih al-Khawatir wa Nuzhat al-Nawazir (Majmu'at Warram)*. (1st ed.). Maktabat al-Faqih (In Persian).
- Williams, D. T., Cheadle, J. E., & Goosby, B. J. (2015). Hard times and heartbreak: Linking economic hardship and relationship distress. *Journal of Family Issues*, 36(7), 924-950.
- Yeganeh Chanzagh, N. (2023). The effects of media on the collapse of the family foundation. *Afagh Journal of Humanities*, 83(4), 39-50 (In Persian).
- Zargari, M., & Bahrami Ehsan, H. (2022). The role of Qawamiyat in reducing marital conflicts based on Ayah 34 of Surah An-Nisa. *Quran and Psychology*, 1(1), 81-94 (In Persian).
- Zarei, M., Nazari, A. M., & Zaharakar, K. (2020). Examining the relationship between forgiveness and religious orientation with marital conflict. *Research on Religion and Health*, 6(2), 87-99 (In Persian).

